
MÉRLEGEN

Egy kétségbeesett figyelmeztetés!

Sárándi József: A teljesítmény gyönyöre

Sárándi József új versgyűjteményét – *A teljesítmény gyönyörét* – a *Vándor az aszályban*, a *Tűzoltók napja* és *A barbárság kora* című kötetektől két alapvető jellegzetessége különbözteti meg. Az egyik az, hogy – bár e vonás régebben sem uralta el a szerző költészetét – a jelenlegi könyvben az előzőektől eltérően jóformán sehol sem bukkanunk revelációszerű kinyilatkoztatásra, révület-döbbenet szülte, ha úgy tetszik váteszi verskövetkeztetésekből álló felismerésekre, létigazságszerű axiómákra. S ezzel a mondattal tulajdonképpen már el is árultam, hogy felfogásomban ez a hamisítatlan érettség jele, mert e „visszafogottság” nem mindennapi költői erényként a lét- és sorsanalízis teljes, olykor önemésztő kegyetlenségű elmélyülését eredményezi. Ez a kötet másik alapvető megkülönböztető jegye-jellegzetessége. *A teljesítmény gyönyörével* ismerkedve e szembeszökő pozitívumok azonnal nyilvánvalóvá teszik, hogy rendkívül tudatos, átgondolt költői-alkotói oeuvre-építéssel állunk szemben. Azt mondhatjuk tehát, hogy Sárándira a kezdetek óta jellemző markáns tematikus körvonalak, az egyedi vers-építési mód és versmodell, valamint az „élőbeszéd” kifejezetten „sárándis” lírai dikciójá transzponálása – amely jellemzőket eddigi legkiforrottabb formájukban-állapotukban *A barbárság korának Love Story* címet viselő ciklusában figyelhettük meg leginkább – itt, ebben a kötetben váltak a kiteljesedett költőlét megnyil-

vánulásainak-megnyilatkozásainak ki-munkált, hamisítatlan öntőformáivá.

Ezt a költői érettséget, kiteljesedettséget az olykor infernalis mélységekbe való aláhatolást az attitűdnek és az írástechnikának – vagyis az írói technének – három fő mozzanata credményezi. Ezek – amelyeket a „sárándis” költészet alapelemeinek is nevezhetünk – a nyelviségben, a létanalízis irányában és milyenségében, valamint a közösségi és egyéni lét viszonyában, megélésük módjában, illetve a megélés versbe emelésének mikéntjében ragadhatók meg. Felszínes rátekintésre elvlasztható volna így a stiláris és tartalmi oldal, azonban – túl az általános igazságon – forma és tartalom szerves egységének hangoztatásán – egy ilyenfajta szétválasztás e költészetben (és általában a költészetben) való közvetlen erőszak tétel volna.

Sárándi nyelvisége két gyökérből táplálkozik. Egyfelől a szikár és erős gondolati szerkezet, a logikai váz leképezése, a versnek már-már szublimátumszerű-esszenciajellegű *mondatképletekből* való építése történik, ami gyakorlatilag egy-egy mű stabil, megbízható s egyben meghökkenítő – ha úgy tetszik: csavaros – nyelvi illesztésekkel, tökéletes fogalmi-képi átcsatolásokkal „összeszerelt” logikai építményét adja, másfelől ezt a szigorú néha már szinte a sakkfeladványok szikárságára utaló fegyelmeztetett nyelviséget a leghétköznapibb szövegelemek – kiszólások, sikamlós

képek-megfogalmazások, helyenként már-már az obszcenitásig durva szavak, szókapcsolatok – dústják. Félrevezető volna tehát azt hinnünk, hogy Sárádinál valamiféle populáris, a durvaságig és a megíratlanságig „egyszerű” szövegtesttel találkozunk. A verstípus csak felszínes közlésre hihető pongyolának, a valódi élőbeszéd lejtéséhez csak haza-zó olvasatban hasonlít, igazából nagyon is rafinált, mesteri szinten ellenpontozó, sokszög-szerkesztésű versépítési mód jellemzi a szerzőt.

E nyelvhasználat – mint az eddigiekből is kiderülhetett – a költői létanalízis mélységét hivatott elősegíteni. Ez lényegében szorososan kötődik Sárádi költői technéjének harmadik alapeleméhez, a közösségi, illetve a magán-lét versbéli megjelenítődéséhez. A szerzőről ez idáig majd mindenik méltás megállapította, hogy lírája erősen közéleti indíttatású. Jelenlegi kötetét olvasva azonban úgy tűnhet, mintha e jellemző erőteljesen elhalványult, sőt – mondjuk ki – eltűnt volna. Ugyanakkor tény, hogy csakis a „közéletiséget” erősen félreértelmező, s annak vulgarizált változatát prekonceptcionálól szemlélet mondhatja ki azt a téves megállapítást, miszerint Sárádi a magánélet szférájába, s annak is fonálnyi, szexuálerotikus peremére szorult vissza. Akkor amikor a szerző e tematikát emelte lírája középpontjába – egy műszaki hasonlatot híva segítségül – az extenzív, külszíni rétegfeltetés helyett a telért célzó aknamélyítést, a *mélyfúrást*, azaz az intenzív módszert választotta. Mert ki vonhatná kétségbe, hogy a makrokörnyezet által közvetített igazságok csak akkor lényegülnek belső tartalomká – erkölcsi felfogássá, érzelmi alakzattá stb –, vagyis végső soron a személyiség energiáivá, csakis akkor válhatnak szélesebb értelemben vett társadalmi cselekvéseket mozgató hatóerővé, ha

az egyéni tett, az egyéni lét hatás-garával azonos körben mozognak. Egyszerűbben fogalmazva: magán-életünk meghasonlászai könnyen elvezethetnek a társadalmi csapdák fölismeréséig és viszont. S nem hiszem, hogy különösebben bizonygatnom kénc, miszerint az egyéni lét organikus megélésének generális és generatív szférája az érzelmi, jelesül a szerelmi élet. Meglehetősen téved tehát, aki Sárádi új kötetét a némely külföldön divatozó erotomán irodalom hazai diadalútjának látja. A költő a magánélet szerelmi, szexuális vetületében épp a „köz” hasznára aktiválható energiák megóvásának és szétsugárzásának lehetőségét keresi. A közéletiség *A teljesítmény gyönyöreiben* – jelképes értelemben persze – épp a magán-élet társkereső viszonylatában sűrítődik s hogy a szerző marcangoló, kegyetlen létanalízise jobbadán csak a személyiségépítés vágyának hiába-valóságát, az autonóm személyiségekből felépülő emberléptékű közösségek tragikus korlátait, hiányait képes csak fölmutatni, az föltételezhetően nem csupán vagy nem elsősorban a költő hibája. Azok – föltehetően nincsenek (és nem lesznek) kevesen – akik e költészeti önsorsrontásba hajló hiányérzetében csakis erotomániás hiányt, szexushiányt vélnek fölfedezni, alighanem kevésse gondolkodnak el azon, hogy az esetenként patológikussá váló magányérzet alapösszeteveje – biológiai-lag és pszichológiai-lag, egyezőval orvosilag is bizonyítottan – épp a szó pozitív értelmében vett erotikus hiányérzet állandósulása. S ez gyakorlatilag nem más, mint az alapvetően monogám emberfaj egyedei igazi társ utáni vágyának összegeződése az ösztönökben. Am gondolatmenetük nem ezen, hanem már a premísszánál hibádnak, amikor is e hiány jelentését-jelentőségét a kifejezés primér nyelvi szintjére szűkítik le. S

ugyanebbe a csapdába esnek azok is, akik esetleg az előző kötetekből ismert Sárándi közéletiségét változatlan formában, minőségben kéri számon, figyelmen kívül hagyva a tényt: *A teljesítmény gyönyöre* egyetlen neuralgikus közösségi-közéleti gond egylélezetű megfogalmazása: az eltűnni látszó meghittségé, a humanitás melegségé, a kiürülő, törekeny-rideggé váló emberi kapcsolatoké! Nem más ez a kötet, mint a szerelmi kapcsolat, a család, tágabb értelemben a csoport szintjén és még tágabb értelemben nemzeti-társadalmi és világméretű szinten is egyaránt érzékelhető atomizá-

lódás, az elmagányosodás veszélyére való kétségbeesett figyelmeztetés.

A rendelkezésre álló szűk terjedelem immár nem teszi lehetővé számomra, hogy az eddig elmondottakat verscímekekkel és/vagy idézetekkel támasszam alá. Végezetül meg kell tehát elégednem annyival, hogy a kötet legkiválóbban szerkesztett és minden bizonnyal a legjobb opuszokat magában foglaló ciklusaira, *A szakítás terápiája*, *A magányosok éjszakája* és *A szerelem iskolái* címűekre fölhevíjjam a figyelmet. (Szépirodalmi).

ENDRÓDI SZABÓ ERNŐ

Üzenet az őrzőktől

Dobos László és Duba Gyula tanulmánykötetéről írva óhatatlanul is Fábry Zoltán egyik legfontosabb – Adytól kölcsönzött – erkölcsi alap-tételét érdemes idézni: „Őrzők, vigyázzatok a strázsán...” Hiszen a Fábry-örökség vállalásának cselekvő élettereje meghatározó módon jelenik meg a két csehszlovákiai magyar író művészetében. Ezúttal tanulmányaikat gyűjtötték könyvbe, mintegy a közéleti, művészetpolitikai, kritikusi tevékenységük foglalataként. Valamennyi írásuk közös léthelyzet szülötte. A személyiségüket, írói teljesítményüket meghatározó élményvilág a kötetek visszatérő motívumrendszerét alkotja: világháború, kisebbségi közösségtudat, a jogfosztottság gyötrelmes évei, mozgalmi élet, a faluból városba kerülés életmód-alakító hatása. Szilárd azonoság érezhető mindkettőjüknél – az eltérő indulatok és esztétikai megfontolásokon túl – az írói elkötelezettséget illetően.

Gondok könyve, olvashatjuk Do-

bos László új könyvének címlapján. Súlyos cím, igaz cím. Gondok és örömök, kudarcok és sikerek, küzdelmek és elkeseredések, máig megoldásra váró problémák, feszültségek és tanulságok gyűjteménye parázslik e kötet lapjain. 1959-ben írt tanulmány nyitja a sort, 1978-ban kelt a *Tóth László* készített kötetzáró interjú. E nagy időtávolságot figyelembe véve, meglepő az írások gondolati egysége, a fölvetett problémák azonossága és a megoldás reményében választott írói szolgálat sokrétű gazdagsága. A harmadvirágzás irodalmának első tíz évét összegző tanulmányban (*Szépprózánk néhány kérdéséről*) meglepőnek tűnik az a friss hang, kritikai élesség, és biztos helyzetmegítélés, mellyel a reális clemzésre és feladatmeghatározásra vállalkozott a harcos publicistaként „pályakezdő” író. Az *Irodalmi Szemle* főszerkesztőjeként hosszú ideig a figyelem középpontjába tudta állítani a szlovákiai magyarság helyzetének számos fontos kérdését. Tal-

lözva és igazán csak a kedvcsinálás reményében emeljünk ki néhányat ezek közül: „A pontos és találó diagnózisoknak a mi esetünkben rendkívüli jelentőségük van. Az alulról felfelé irányuló gondolati áramlás csak itt és ezzel kezdődhet: a tényeken alapuló látletelek megfogalmazásával. Életünk történelmi, szociológiai, etikai kérdései aránylag kis területen vetődnek fel... értelmiségünk elsősorban végrehajtó értelmiség... Nemzetiségi történelemszemléletünk mai formájában sérelemvonalat...” – sorjáznak a könyvcím ígérte gondok. Nem középkorok fokon izgalmas irodalomtörténetet ír az erkölcsi kölcsönhatások összefüggő világáról (*Ady és Fábry*). Határon átívelő kézfogás a *Sütő Andrást* köszöntő levél, melynek már korabeli magyarországi megjelenése a debreceni *Alföldben* is jelentős esemény volt. Kelet-európai barangolásai, jugoszláviai és romániai útiélményei egy sajátos látószög fölkkavaró emlékképcit örökítik meg. A könyv utolsó írása példamutató tisztelgés a szülőföld előtt, mely a *Bodrogköz*től a *Vox Humana* egyetemességéig terjed.

A kitűnő író, *Duba Gyula* talán reménykedőbb alkat kortársánál, miként ezt a *Látni a célt* könyvcímmel is érzékelteti. Esztétikai, filozófiai és erkölcsi megközelítések váltakoznak a nyitó tanulmányokban. Ezekben az írásokban foglalkozik az alkotás értelmével, értelmezésével, valamint az irodalom és pártosság újszerű megközelítésével. Igazán csak az olvasót érte veszteség, hogy az utóbbi kérdéssel foglalkozó tanulmány (*Irodalmi problémák és celok*) 1971 óta még nyomtatásban nem jelent meg. A szocialista nemzet és nemzeti tudat fogalmi tisztázására, *Gáll Ernő Teguapi és mai önismeret* címmel megjelent könyvének elemzésével tesz kísérletet a szerző. Gondolatébresztő portrékat olvashatunk Illyés-

ről és *Fábryról*, és igazi szerkesztői biztonsággal fogalmazott esszét a költő-kortársról: *Tözsér Árpádról*. A szerkesztő figyelő gondosságát érezhetjük a fiatalabb pályatársakról írt tanulmányaiban. Az *Irodalmi Szemle* volt főszerkesztőjeként, *Duba* azonban az írásaiban is tanulságot tesz arról a felelősségről, mellyel a nyilvánosságra segítette az új nemzedékek alkotásait. Egylapú nemzeti-ségi irodalomban ez a felelősség egészen kivételes. Magyarországról fölmérni szinte nem is lehet. Annyit azonban mi is érezhetünk, hogy az *Irodalmi Szemle* mindenkori kormányosa egy kicsit a csehszlovákiai magyarság szellemi életének vezérlő kapitánya is. A könyv utolsó visszatekintése szintén – az oly jellemző „kettős kötés” – a szülőföld és európaiság szétválaszthatatlan egységének művészi lendülettel megírt összefoglalása. *Duba Gyula* írásművészete elegáns és fanyar, visszafogott, ugyanakkor mélyen realista. Nem csupán stílusát, de világszemléletét illetően is. Tanulmányai tanulmányok, s egyben irodalmi élménnyel gazdagítják olvasóit. Nyilvánvaló, hogy a két író helyét és szerepét elsősorban regényeik határozzák meg a jelenkor magyar irodalmi életében és a jövő emlékeztetőjében. E két gondosan szerkesztett kötet fontosságát mégis érdemes hangsúlyozni. Épp úgy nélkülözhetetlenek az írói pályák kialakulásának megértéséhez, mint a nemzetiségiként élő szlovákiai magyarság teljesebb és hiteles megismerése szempontjából.

A pozsonyi *Madách Könyvkiadó* két új könyvének valódi erje abban van, hogy az elmúlt harminc év számadásán túl egy értelmes program valóra váltásához nyújtanak reménykeltően gazdag segítséget. (*Madách*)

NÉMETH JÁNOS ISTVÁN

A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG ELNÖKE:

Dr. Horváth István

A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG TAGJAI:

Csik Pál

Dr. Fancsik János

Dr. Molnár Pál

Németh János

Radácsi László

Dr. Szabó Károly

Dr. Tamáskovics Nándor

Tóth Elemér

A SZERKESZTŐSÉG TAGJAI:

Dr. Bacskó Piroska (cikk, tanulmány)

Kelemen Gábor (riport, szociográfia)

Kojnok Nándor (szépirodalom)

Dr. Praznovszky Mihály (hagyomány)

Czinke Ferenc (művészet)

Pál József szerkesztő (kritika)

Főszerkesztő: **BARANYI FERENC**

A Nógrád megyei Tanács VB művelődésügyi osztályának lapja.

Főszerkesztő: *Baranyi Ferenc*. Szerkesztőség: 3100 Salgótarján, Arany János út 21. Telefon: 14-386. Kiadja: a Nógrád megyei Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: *Bdint Tamás* igazgató. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a posta hírlapüzleteiben és a Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1. sz. Postacím: 1900 Budapest). Közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 213-961 62 pénzforgalmi jelzőszámra. Egyes szám ára 12 Ft, előfizetési díj fél évre 36, egy évre 72 Ft. Megjelenik kéthavonta. *Kéziratokat és rajzokat nem küldünk vissza.* ISSN: 0555-8867. Index: 25-925.

Készült a Nógrád megyei Nyomdaipari Vállalat salgótarjáni telepén, 900 példányban 3,6 (A/5) ív terjedelemben. F. v.: *Kelemen Gábor* igazgató.
84.37613 N. S.

Ára: 12,- Ft

PALÓCFÖLD
